

ŠV. TOMAS AKVINIETIS

SVARSTYTI KLAUSIMAI APIE TIESĄ

KLAUSIMAS XIV. TREČIAS ARTIKULAS AR TIKĖJIMAS YRA DORYBĖ

Disputed Questions on Truth. Question 14.

The Third Article *Is Faith a Virtue*

XIV KLAUSIMAS

TREČIAS ARTIKULAS AR TIKĖJIMAS YRA DORYBĖ

Trečiajame artikule klausiama, ar tikėjimas yra dorybė.

Ir atrodo, kad nėra.

1. Nes tikėjimas atskiriamas nuo pažinimo, todėl mokslas ir dorybė priskiriami skirtingoms giminėms, kaip tai matyti iš ketvirtosios traktato *Topika* knygos (žr. Aristotle, *Topica*). O tikėjimas priklauso pažinimo giminei. Vadinasi, jis nėra dorybė.
2. Tačiau buvo pasakyta, kad kaip nemokšiškumas yra yda, nes kyla iš abejingumo mokslui, taip tikėjimas yra dorybė, nes priklauso nuo tikinčiojo valios. – Bet yra priešingai, nes vien dėl to, kad kas nors kyla iš kaltės, negali turėti kaltės prigimties. Antraip bausmė turėtų kaltės prigimtį. Taigi ir nemokšiškumas negali būti vadinamas yda dėl to, kad iš abejingumo ydos kyla. Vadinasi, tuo pačiu pagrindu ir tikėjimas dėl to, kad kyla iš valios, negali būti vadinamas dorybe.
3. Be to, dorybė vadinama dėl sąsajos su gėriu, nes dorybė „ir tą, kurio ji yra dorybė, išlaiko gerą ir jo darbą išlaiko gerą“, kaip teigiama antroje traktato *Etika* knygoje (žr. Aristotelis, *Nikomacho etika*, (1106a), p. 90). Bet tikėjimo objektas yra tiesa, o ne gėris. Todėl tikėjimas nėra dorybė.
4. Bet buvo sakyta, kad toji tiesa, kuri yra tikėjimo objektas, yra pirmoji tiesa, kuri tuo pačiu yra aukščiausias gėris, todėl tikėjimas turi dorybės prigimtį. – Bet yra priešingai, įpročiai ir veiksmai skirstomi remiantis formaliu, o ne materialiu

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, *Svarstyti klausimai apie tiesą*, tikėjimas, dorybė.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, *Disputed Questions on Truth*, faith, virtue.

objektų skirtingumu. Kitaip rega ir klausia būtų vienodos galios, nes kartais girdime ir regime tą patį objektą. Bet net ir tuo atveju, kai tas pats dalykas yra ir gėris, ir tiesa, tiesos prigimtis formaliai skiriasi nuo gėrio prigimties. Vadinas, tą įprotį, kuriuo siekiama tiesos kaip turinčios tiesos prigimtį, reikia skirti nuo to įpročio, kuriuo siekiama gėrio, kaip turinčio gėrio prigimtį. Todėl tikėjimas ir dorybė skiriasi.

5. Be to, Filosofas dešimtoje *Metafizikos* knygoje parodo, kad vidurys ir kraštutiniai priklauso tai pačiai giminei. Bet tikėjimas yra vidurys tarp mokslo ir nuomonės, nes Hugas Viktorietis teigia, jog tikėjimas yra tam tikras, aukštesnis už nuomonę ir žemesnis už mokslą sielos užtikrintumas. Tačiau nei nuomonė, nei mokslas nėra dorybės. Vadinas, ir tikėjimas nėra dorybė.
6. Be to, objekto akivaizdumas dorą įpročio nesunaikina. Bet kai tikėjimo objektas – pirmoji tiesa – bus mūsų sielai akivaizdžiai regima, tada nebebus tikėjimo, o bus tik regėjimas. Vadinas, tikėjimas nėra dorybė.
7. Be to, pirmame knygos *Apie dangų ir žemę*¹ skyriuje rašoma, kad dorybė yra aukščiausia žmogaus galia. Bet tikėjimas nėra aukščiausia žmogaus galia, nes didesnė yra tiesioginio regėjimo galia. Vadinas, tikėjimas nėra dorybė.
8. Be to, pasak Augustino knygos *Apie santuokos gėrį*², dorybės galias paruošia veiklai. Tačiau tikėjimas mąstymo neparuošia, veikiau jam trukdo, nes mąstymą paima į nelaisvę, kaip tai akivaizdu iš Antrojo laiško korintiečiams (2 Kor 10,5). Vadinas, tikėjimas nėra dorybė.
9. Be to, Filosofas dorybes skirsto į proto ir būdo dorybes (Žr. Aristotelis, *Nikomacho etika*, (1103 a), p. 84). Ir tai yra išsamus suskirstymas, nes protui priskiriamos tos dorybės, kurios savo esme yra protingos, o būdui priskiriamos tos dorybės, kurios protingumui priklauso tik savo dalyvavimu jame. Nei protingumo negalima kitaip traktuoti, nei žmogaus dorybės negali būti kitokios, negu protingos kuriuo nors iš tik ką minėtų būdų. Tačiau tikėjimas nėra būdo dorybė, antraip veiksmai ir aistros būtų jo materija. Taip pat jis negali būti proto dorybė, nes Filosofas jo neįvardija tarp penkių dorybių, išvardintų šeštoje *Etikos* knygoje: juk jis nėra nei išmintis, nei protas, nei mokslas, nei menas, nei supratinumas (Žr. Aristotelis, *Nikomacho etika*, (1139 b 15), p. 172). Vadinas, tikėjimas niekaip negali būti dorybė.
10. Be to, tai, kas į ką nors patenka iš išorės, jam priklauso ne iš esmės, o tik atsitiktinai. O tikėjimui, kaip jau minėta, tinka būti dorybe tik dėl kito, t. y. dėl valios. Vadinas, tikėjimui atsitiktinai tenka būti dorybe, todėl negalima jo priskirti dorybės giminei.
11. Be to, pranašystėje yra daugiau pažinimo negu tikėjime. Tačiau pranašystė nepriskiriama dorybėms. Taigi ir tikėjimas neturi būti vadinamas dorybe. Bet yra priešingai.
 1. Dorybė yra tobulo nukreiptumas į tai, kas geriausia. O tai tinka tikėjimui, nes jis žmogų nukreipia į laimę, kuri yra tai, kas žmogui geriausia. Vadinas, tikėjimas yra dorybė.

2. Be to, kiekvienas įprotis, kuris teikia jėgų veikloje ir tvirtumo kentėjime, yra dorybė. O tikėjimas yra kaip tik toks įprotis, nes *tikėjimas veikia meile* (Gal 5,6). Taip pat jis tikintiesiems teikia tvirtybės pasipriešinant Velniui, kaip rašoma Pirmajame Petro laiške (1 Pt 5,9). Todėl tikėjimas yra dorybė.
3. Be to, Hugas Viktorietis teigia, kad yra trys sakramentinės dorybės, kuriomis esame išventinami: būtent, tikėjimas, viltis ir meilė (*caritas*). Todėl darome tą pačią išvadą.

ATSAKYMAS

Atsakytina, kad tikėjimą visi pripažįsta esant dorybe. Norint tuo įsitikinti, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad dorybė pačiu savo pavadinimu reiškia aktyviosios galios išbaigtumą. Tačiau aktyvioji galia turi dvi dalis: vieną, kurios veikimas baigiasi kuo nors išorėje atliktu, pavyzdžiui, statybinės galios veikimas baigiasi statiniu; kitą, kurios veikimas pasibaigia ne išorėje, bet pačiame veikiančiajame, kaip regėjimas reginčiajame, kaip apie tai skaitome devintoje Filosofo *Metafizikos* knygoje (žr. Aristotle, *Metaphysics*, (1048 b), p. 826–827). Šios dvi galios savo išbaigtumą pasiekia skirtingai. Kadangi ten pat Filosofas sako, kad pirmojo tipo galių veikimas baigiasi ne darančiajame, o padarytame, tai galios išbaigtumas šiuo atveju pripažįstamas kaip esantis tame, kas padaryta. Todėl sakoma, kad našta nešančio galia matuojama sunkiausia jo pakeliama našta, kaip rašoma knygoje *Apie dangų ir žemę*; o statytojo galia – geriausiai pastatytu namu. Bet kadangi kito tipo galių veikimas pasilieka veikiančiajame, tai tų galių išbaigtumas matuojamas veikimo būdu: pavyzdžiui, tuo, kaip gerai ir tinkamai veikiama. Tuo remiantis veikiančiojo veikla vadinama gera. Tokios galios vadinamos dorybėmis todėl, kad jos darbą daro gerą.

Tačiau filosofas nagrinėja kitokį, nei teologas, aukščiausiąjį gėrį. Mat filosofas kaip aukščiausiąjį nagrinėja nuo žmogaus galių ir veiklos priklausantį gėrį, todėl teigia, kad laimė yra tam tikra veikla. Pasak filosofo, veikla, kurios principas yra dorybė, be išlygų vadinama gera todėl, kad atitinka ir tobulina pačią veikimo galią. Todėl filosofas, pamatęs tokią veiklą sukeltą įprotį, vadina jį dorybe, nesvarbu, ar jis priklauso protaujančiai sielos daliai, kaip mokslas ir mąstymas, ir kitos panašios dorybės, kurių veikla yra pačioms jų galioms priklausantis gėris, t. y. tiesos svarstymas, ar juntančiai daliai, kaip santūrumas, drąsa ir kitos būdo dorybės.

O teologas kaip aukščiausiąjį gėrį nagrinėja tai, kas prigimtinę galią pranoksta, būtent amžinąjį gyvenimą, kaip apie tai jau buvo sakyta. Todėl žmogaus veiklai priklausantį gėrį jis nagrinėja ne be išlygų, nes tikslą mato ne joje pačioje, o jos nukreiptume į kitą gėrį, kurį laiko tikslu. Jis esant visišku gėriu pripažįsta tik tą veiklą, kuri nukreipta tiesiai į galutinį tikslą, t. y. tik tą, kuria nusipelnoma amžinojo gyvenimo. Ir kiekvieną įprotį, kuris tokią veiklą sukelia, jis vadina dorybe.

Tačiau pagyrimo nusipelno tik ta veikla, kuri priklauso nuo veikiančiojo galios, nes norint nusipelnyti, būtina ką nors pateikti, o pateikti galima vien tai, kas tam tikru būdu priklauso veikiančiajam, būtent yra iš jo paties. Tačiau mūsų galioje yra

tik nuo mūsų valios priklausanti veikla: tiek jos pačios sukelta veikla, pavyzdžiui, mylėti ir norėti, tiek jos įsakyta veikla, pavyzdžiui, vaikščioti ir kalbėti. Todėl su bet kuria panašia veikla gali būti siejama kuri nors dorybė, toje veiklos giminėje sukelianti tobulą veikimą. Bet jau buvo minėta, kad pritarimas tikėjimui kyla tik iš valios įsakymo. Vadinasi, pati tikėjimo esatis priklauso nuo valios, o tikėjimo veikla gali būti verta pagyrimo ir laikoma nuopelnu, ir ją sukeliantis tikėjimo įprotis, pasak teologo, yra dorybė.

1. Į pirmąjį atsakytina, kad pažinimas ir mokslas yra atskirti ne nuo dorybių apskritai, o tik nuo būdo dorybių, kurias įprasta vadinti dorybėmis.
2. Į antrąjį atsakytina, jog tam, kad koks nors veiksmas savo prigimtimi būtų ydingas arba dorybingas, nepakanka to, kad yda arba dorybė būtų jo priežastis, bet tam, kad jis būtų ydingas arba dorybingas veiksmas, pakanka to, kad būtų ydos arba dorybės įsakytas.
3. Į trečiąjį atsakytina, kad tas gėris, į kurį kreipia dorybė, turi būti suprantamas ne kaip tos veiklos objektas, o kaip pati dorybės sukeliama tobula veikla. Nors tiesa iš prigimties skiriasi nuo gėrio, bet tiesos nagrinėjimas pats savaime yra tam tikras mąstymo gėris, ir pritarimas pirmajai tiesai pats savaime yra tam tikras apdovanojimo vertas gėris. Todėl tikėjimas, kuris į tokią veiklą nukreipia, vadinamas dorybe.
4. Todėl atsakymas į ketvirtąjį argumentą yra akivaizdus.
5. Į penktąjį atsakytina, jog ta prasme, kuria dabar apie dorybę kalbame, nei mokslas, nei nuomonė negali būti vadinama dorybe. Tačiau tikėjimas, kiek jis yra su valia susijęs, tiek minėtu būdu patenka į dorybės giminę. Ir jis nėra viduryje tarp mokslo ir nuomonės, nes mokslo ir nuomonės atveju nėra jokio valios polinkio, o tik proto. Bet jeigu kalbėtume turėdami omeny tik pažinimą, tai nei nuomonė, nei tikėjimas nebūtų dorybė, nes jie neturi išbaigto pažinimo, kurį turi tik mokslas.
6. Į šeštąjį atsakytina, kad pirmoji tiesa yra tikrasis tikėjimo objektas su ta sąlyga, kad ji yra nematoma. Tai akivaizdu iš apaštalo duoto apibrėžimo, kuriame teigiama, kad tikrasis tikėjimo objektas yra nematomas. Todėl tada, kai pirmoji tiesa taps matoma, ji praras [tikėjimo] objekto prigimtį.
7. Į septintąjį atsakytina, kad tikėjimas vadinamas aukščiausiu galios pasiekimu, nes ją paruošia atlikti gerą ir apdovanojimo vertą veiklą. Tačiau dorybės prigimčiai nėra būtina, kad ji sukeltų geriausią veiklą, kurią galima ta galia atlikti, nes tai pačiai galiai gali priklausyti daugybė dorybių, iš kurių viena gali sukelti kilnesnį veiksmą negu kita, pavyzdžiui, taurumas – kilnesnį veiksmą negu dosnumas.
8. Į aštuntąjį atsakytina, kad iš dviejų vienas su kitu susietų dalykų žemesniojo tobulumas yra tas, kad jis paklūsta aukštesniajam, pavyzdžiui, geismo galia paklūsta proto galiai. Todėl sakoma, ne kad dorybės įprotis paruošia geismo galią veiklai, o kad ją padaro tobulai paklusnią protui. Panašiai ir proto gėris yra tas, kad jis paklūsta Dievui atsidavusiai valiai. Todėl sakoma, kad tikėjimas paruošia protą tiek, kiek jį atiduoda į nelaisvę tokiai valiai.

9. Į devintąjį atsakytina, kad tikėjimas nėra nei būdo, nei proto dorybė, bet yra teologijos dorybė. Tačiau teologinės dorybės, nors turi tą patį subjektą, kurį turi proto ir būdo dorybės, tačiau skiriasi savo objektu. Mat teologijos dorybių objektas yra pats galutinis tikslas, o kitų dorybių objektai yra tai, kas į tą tikslą nukreipia. Todėl apie su tuo tikslu susijusias dorybes kalba teologai, o ne filosofai, nes tas žmogaus gyvenimo tikslas, kurį nagrinėja filosofai, prigimties galių nepranoksta, todėl žmogus iš prigimties yra linkęs jo siekti ir todėl nebūtina, kad koks nors įprotis jį skatintų tai daryti, kaip tai būtina prigimtines žmogaus galias pranokstančio tikslo siekimo atveju, kurį teologai nagrinėja.
10. Į dešimtąjį atsakytina, kad tik valios įsakymu tikėjimas gali egzistuoti mąstyme, kaip akivaizdu iš to, kas jau pasakyta. Tad nors tai, kas į mąstymą patenka iš valios, mąstymui yra atsitiktiniai dalykai, tačiau tikėjimui jie yra esminiai, panašiai kaip protui priklausantys dalykai yra atsitiktiniai geismui, bet esminiai santūrumui.
11. Į vienuolikąjį atsakytina, kad Antrajame Petro laiške parašyta, jog pranašystė nuo pranašo valios nepriklauso (2 Pt 1,21). Bet tikėjimas tam tikru būdu kyla iš tikinčiojo valios. Todėl pranašystė negali būti vadinama dorybe, kaip tikėjimas.

Literatūra

Aristotle. 1941. *Metaphysics. The Basic Works of Aristotle*. Tr. by W. D. Ross. New York: Random House.
 Aristotelis. 1990. *Nikomacho etika*. Kn. Aristotelis. *Rinktiniai raštai*. Iš senosios graikų k. vertė J. Dumčius. Vilnius: Mintis, p. 90 (1106 a).

Aristotle, *Topica*, tr. by W. A. Pickard-Cambridge. Internetinė prieiga <<http://pinkmonkey.com/dl/library1/gp027.pdf>> [žiūrėta 2019 03 14]

Nuorodos

¹ Knyga *De celi et mundi* yra Aristotelio traktato *De caelo* parafrazė, klaidingai priskiriama Avicenos plunksnai. Spėjama, kad tikrasis jos autorius yra vertėjas iš graikų į arabų kalbą Hunayn Ibn Ishāq. Iš arabų į lotynų kalbą knygą XII a. pabaigoje išvertė Toledo vertimo mokyklos atstovai – Dominicus Gundissalinus ir Johannes Hispaniensis.

² Knyga *De bono coniugali* datuojama 401 m. Ji nukreipta prieš santuoką ir vaikų gimdymą smerkčius manichėjus; prieš Jovinianą, teigusį, kad Dievo akyse ištekejusi moteris yra prasčiau už netekėjusią skaistuoję; ir prieš skaislumą aukštinusį bei santuoką niekinusį šv. Jeronimą.

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
 Klaipėdos universitetas

Versta iš *Sancti Thomae de Aquino Quaestiones disputatae de veritate*, quaestio XIV. Textum adaequatum Leonino 1972 edito ex plagulis de prelo emendatum ac translatum a Roberto Busa SJ in taenias magneticas denuo recognovit Enrique Alarcón atque instruxit <<http://www.corpusthomicum.org/qdv14.html>>